

NORRBRUK

MatValet

– kan vi få unga att verka för hållbar utveckling i vardag och yrkesliv?

3 Skyddsjakt på gäss och trana?

8 Bertnäs – byn med många företag

14 I kriser – vad gör Länsstyrelsen?

NORRBRUK

Länsstyrelsen i Norrbottens län
Landsbygdsenheten
Postadress: 971 86 Luleå
Tel: 010-225 50 00 Fax: 0920-22 84 11
www.lansstyrelsen.se/norrbotten

Länsstyrelsen i Västerbottens län
Landsbygdsenheten
Postadress: 901 86 Umeå
Tel: 010 - 225 40 00 Fax: 090-128 94
www.lansstyrelsen.se/vasterbotten

Ansvarig utgivare: Kajsa Berggren

I redaktionen: Personal från Länsstyrelserna i Norr- och Västerbotten

Tryck: Taberg Media Group, Taberg

Papper: Galerie Art Silk 130 g

Grafisk form: TR

Omslagsbild: Invigning av MatValet, Skellefteå

Foto: Maria Bergmark

Upplaga: 6450

ISSN: 1234-4567

För prenumeration, avprenumeration
och adressändring kontakta
sara.borgstrom@lansstyrelsen.se

FRÅN REDAKTIONEN

Mer mat, med eller utan kriser

Människan är bland de mest anpassningsbara varelserna på jorden. Detta är en av våra största styrkor. Först kom Corona-pandemin och vände upp och ner på vår vardag. Vi anpassade oss och hittade olika sätt att klara av det som måste klaras av. Innan vi ens kommit ur pandemin och hunnit hämta andan så startar Ryssland krig med Ukraina. Nu har vi ett krig i Europa som skapar ett stort mänskligt lidande i de stridande länderna, som riskerar att skapa hungersnöd i norra Afrika och som skapar en kostnadskris i det svenska jordbruket.

Länsstyrelserna följer vilka effekter kriserna får i länet genom omfattande samverkan med representanter för samhällets olika delar. Vi skickar våra rapporter till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) som i sin tur sammanställer information från länsstyrelser och andra myndigheter till bilder över hur läget ser ut runt om i landet. Dessa lägesbilder blir sedan underlag för beslut hos regeringen och hos olika myndigheter.

Regeringen följer utvecklingen nogsamt och jobbar för att minska det negativa effekterna för samhällets olika delar. När detta skrivs har det beslutats om utökade stöd omfattande ca 3 200 miljoner kronor till jordbruket. Information om dessa krisstöd och hur de fördelas till olika delar av näringen finns att hitta på Jordbruksverkets hemsida.

Frågan om livsmedelsförsörjningen i Sverige har länge varit tämligen förbisedd. Torkan vi upplevde 2018 gjorde dock att frågan fick större uppmärksamhet i samhällsdebatten. Med anledning av de kriser vi ställts inför de senaste åren så har frågan accentuerats än mer. Vi måste bli mera självförsörjande! Arbetet med livsmedelsstrategierna har bidragit till att lyfta medvetenheten om den mat vi äter. Det är fortfarande många som söker de absolut lägsta priserna, men allt fler har fått upp ögonen för att de matval vi gör påverkar långt mycket mera än plånboken.

Vi står inför klimatförändringar. Redan idag ser vi en högre frekvens av extrema väderhändelserna runt om på jorden. När jag skriver detta har temperaturen i Indien nått rekordnivåer. Detta skapar en osäkerhet i livsmedelsproduktionen. På längre sikt kommer områden runt ekvatorn, där det idag produceras mat till många människor, inte längre att kunna bidra på samma sätt. Produktionen här i norr kommer att bli än viktigare än vad den är idag.

Vi behöver rida ut denna storm, för att kunna bidra kraftfullt när efterfrågan på den mat vi producerar ökar.

*Kajsa Berggren
Landsbyggsdirektör,
Länsstyrelsen Västerbotten*

- 3 | Skydds jakt på stora fåglar
- 4 | MatValet vid Exploratoriet i Skellefteå
- 6 | Sista ändringsdag och vad händer 2023?
- 8 | Euste och Västi gård i Bertnäs
- 10 | Upphandling på nytt sätt
- 12 | Invasiva Loka-arter
- 14 | Krisberedskap på Länsstyrelsen
- 15 | Annonser
- 16 | Regler för träda under 2022

Skydds jakt på trana och sångsvan

Sedan den 1 juli 2021 finns det möjlighet att skyddsjaga trana och sångsvan på eget initiativ, dvs. utan att det först krävs ett beslut av Länsstyrelsen.

Det är förändringar i jaktförordningen som utgör grunden för detta. Orsaken till detta är den stora ökningen av båda arterna och medföljande skador på gröda.

Det är önskvärt att de tranor och sångsvanar som fålls under skydds jakt rapporteras in till Länsstyrelsen.

Förutsättningarna för skyddsjakten är desamma för båda arterna:

- Trana respektive sångsvan ska ingå i en flock på minst fem individer av den egna arten.
- Skyddsjakten får ske vid fält med oskördad gröda.
- Skyddsjakten behövs för att förebygga skada.

FAKTA

Tranor får skyddsjagas under två tidsperioder: **1 augusti - 30 september och 1 april - 30 maj**
Sångsvanar får skyddsjagas under en tidsperiod: **1 oktober - 31 mars.**

MatValet

– ett helt nytt skolprogram!

MatValet - ett helt nytt skolprogram som ska locka fler unga i Västerbotten att verka för en hållbar utveckling både i sin vardag och i sitt yrkesval!

Text: Stina Fernerud, Länsstyrelsen i Västerbottens län

Du som besökt ett science center har säkert blivit medveten om att det som kan vara svårt att uttrycka med ord blir mer begripligt om du får testa eller upptäcka något med flera sinnen. Det är utgångspunkten för skapandet av utställningen Matvalet med tillhörande skolprogram.

Utställningen invigdes den 26 april under pompa och ståt av landshövding Helen Hellmark Knutsson och Lotta Folkesson, LRF:s ordförande i Västerbotten, på science center Exploratoriet i Skellefteå. Sponsorer, regionala aktörer, intressenter och lokala matproducenter från Skellefteå med omnejd fick under dagen stifta bekantskap med högstadies elever från Lejonströmsskolan i Skellefteå, som entusiastiskt testade sina kunskaper både digitalt och i de interaktiva stationerna i

utställningen. Eleverna såg särskilt nöjda ut efter de provsmakat den lokala maten, som dagen till ära serverades av producenterna själva.

Målet med de olika utmaningarna och uppgifterna är att fler unga i Västerbotten ska reflektera kring;

- Spelar det någon roll var maten produceras?
- Hur påverkas landskapet om jag väljer att äta mat som producerats nära?
- Varför är det viktigt att vi alla äter upp den mat som produceras?
- Vad är en pollinatör - varför är de så viktiga?
- Om vi ska äta mer lokalt vem ska då producera den?

Ett platsberoende skolprogram som lockar till fler hållbara val!

MatValet är ett resultat av ett samarbetsprojekt mellan Länsstyrelsen i Västerbotten, science center Exploratoriet, LRF Västerbotten och Universitets- och högskolerådets verksamhet "Den globala skolan region Nord". MatValet, med alla sina delar, ska lära högstadieelever mer om hållbar matproduktion och konsumtion. Skolprogrammet är kopplat till läroplanen. Förutom den fysiska utställning på Exploratoriet science center i Skellefteå finns även ett digitalt material som kan användas av alla högstadieskolor i Västerbotten hemma i klassrummet. Skolor i länet som använder det digitala materialet är dessutom med och tävlar om en resa till utställningen. När fler högstadiopedagoger i länet inser fördelen

Eleverna från Lejonströmsskolan försöker hjälpa "biet" fram till blomsteräng, det är knepigt men det går, precis som i verkligheten. Foto Maria Bergmark

Om Sveriges gränser stängs hur smakar morotskakan då? Foto Maria Bergmark

Lotta Folkesson ordförande LRF Västerbotten och Landshövding Helene Hellmark Knutsson invigde utställning genom att dela en Västerbottensost. Foto Eva Carlsson

med att arbeta med hållbarhetsfrågor inom ett område som berör oss alla – för äta ska vi ju - så är förhoppningen att vi inom kort inte bara har fler unga medvetna konsumenter i länet utan också på sikt fler blivande matproducenter.

Varför behöver vi locka fler unga till branschen?

Sverige ska producera mer mat och en utmaning i det arbetet är att få fler unga att intressera sig för att arbeta i livsmedelskedjan. En målgruppsundersökning,

som gjordes av Skogs- och lantarbetsgivareförbundet (SLA) och Lantbrukarnas riksförbund (LRF) i samband med projektet Grön Attraktionskraft, visade att den enskilt viktigaste orsaken till de ungas ointresse är att de har en vag och negativ bild av det gröna näringslivet. Kunskapen om utbildningar och arbeten inom det gröna näringslivet är också låg. Många unga saknar också idag en naturlig kontakt med de livsmedelsproducerande näringarna. Det är en naturlig följd av urbaniseringen, som innebär att

allt färre växer upp med naturen och de biologiska processerna in på knuten. Idag finns dock ett ökande intresse för hur den mat vi äter odlas och framställs. Det vittnar bland annat framväxten av gårdsförsäljning och intresset för närodlat om. Det är viktigt att öka intresset hos den unga generationen för livsmedelsproduktionen, eftersom de ska konsumera morgondagens livsmedel och i ökande omfattning arbeta med produktionen av maten.

INFO

Matkompassen – fler unga till branschen är ett samarbetsprojekt som finansierats av Kungliga Skogs- och Lantbruksakademin. Länsstyrelsen Västerbotten är projektägare och har under två år samverkat tätt med science center Exploratoriet i Skellefteå, LRF Västerbotten och Universitets och högskolerådet verksamhet den Globala skolan region Nord.

Ett flertal lokala företag har därutöver samverkat med Exploratoriet och möjliggjort utställningen och skolprogrammet.

Mer info om MatValet, Exploratoriet Skellefteå på hemsidan: <https://exploratoriet.se/matvalet/>

Följer du informationen om vad som händer 2023 för jordbrukarstöden?

Redan nu finns det viss information om vad som händer 2023 för jordbrukarstöden och vi rekommenderar dig att följa den löpande information som kommer på Jordbruksverkets webbplats jordbruksverket.se, sök på *sam-ansökan 2023*.

Denna information kan vara av betydelse för planering inför höstbruket eller eventuellt andra delar du behöver för att förbereda dig till 2023. Förändringarna kommer att ske i en del av de befintliga jordbrukarstöden samt miljöersättningarna. Sveriges förslag till att utforma stöd och ersättningar 2023 - 2027 granskas av EU-kommissionen. OBS! I höst kommer ytterligare besked om godkännande, vilket innebär att det kan bli ändringar i förslaget. Information om övriga stöd kommer löpande.

Nedan en sammanfattning av vad vi vet just nu:

Gårdsstöd:	Systemet för stödrätterna försvinner. Det betyder att du inte längre behöver ha stödrätter för att söka gårdsstöd för din jordbruksmark. Förgröningsstödet kommer inte att vara kvar som en del i gårdsstödet. Det ingår i stället i 1-åriga miljöersättningar. I gårdsstödet kommer de så kallade grundvillkoren att ingå. Planerat stödbelopp för gårdsstödet är cirka 150 euro. Ersättningsnivån kommer att bero på växelkursen.
Stöd till unga jordbrukare:	Krav på gymnasieutbildning eller motsvarande är nytt i stödet. Gränsen på 90 hektar höjs till 200 hektar inom ersättningsformen. Arealen är fortsatt kopplad till gårdsstöd. Planerat stödbelopp är 109 euro per hektar.
Ersättning ekologisk produktion:	Ersättningsformen blir 1-årig istället för 5-årig. Den slås också ihop med den så kallade omställningsperioden så att det enbart blir ett stöd.
Miljöersättning för betesmarker och slätterängar:	Åtagandeplaner kommer att ersättas av generella villkor, även för mark med särskild skötsel. Ersättningsnivåerna kommer att ändras för olika typer av marker. Från och med 2023 kommer du inte att kunna söka ersättning för nya arealer eller nya åtaganden för myrslätterängar, lövtäkt och bränning i SAM-ansökan. Du hittar mer information på Naturvårdsverkets webbplats.
Miljöersättning för restaurering av ängs- och betesmarker:	Detta stöd kommer du inte att kunna söka i SAM-ansökan 2023. Du hittar mer information på Naturvårdsverkets webbplats.
Grundvillkor:	Grundvillkoren ersätter delvis de nuvarande tvärvillkoren, vid sidan av de så kallade verksamhetskraven. Dessa krav behöver du klara för att få utbetalning av jordbrukarstöden.

15 juni närmar sig!

Onsdag den 15 juni är sista dagen att göra ändringar i SAM-ansökan 2022. Det här kan du göra:

- » Lägga till, ändra eller ta bort block och skiften.
- » Ändra grödkod.
- » Ta emot stödrätter av någon annan, om du har minst 4 hektar och stödrätter för minst 4 hektar i din ansökan den 13 april.
- » Ändra eller ange fler produktionsplatsnummer.
- » Ansöka om att ta över delar av en annan lantbrukares SAM-ansökan eller åtagande.

Efter 15 juni gäller detta:

- » Du kan minska areal på dina block och skiften.
- » Du kan ta bort hela block eller skiften.
- » Du kan ändra grödkod, men det kan innebära att du inte får stöd för det skiftet eller att ansökan påverkas.

30 juni är sista sådatum för de grödor du ska så under 2022.

FAKTA

Delning av block för diken - vad gäller?

Om bredden på ett dike utgör en gräns/är genomgående mellan odlingsenheter, då delas blocket.

Om bredden på ett dike överstiger 2 meter ingår inte diket i blockarealen och blockgränserna blir på vardera sida av diket. Detta ser du i SAM-internet. Delningar av block kan ske under hela året och du får anvisningar i SAM-internet om du behöver lägga in nya skiften där block delats.

Avgränsning i odling för ekologisk produktion

Mark som ingår i ekologisk produktion ska vara tydligt åtskild från mark som inte odlas enligt reg-

Minskningar kan göras tills utbetalningar sker. Om Länsstyrelsen meddelat kontroll får du inte längre ändra eller åtgärda eventuella fel som finns i din ansökan. Det kan till exempel gälla att den sökta arealen är större än den uppmätta eller att djur inte rapporterats i tid. Om du vet att du behöver göra ändringar i din ansökan, gör dem så snabbt som möjligt.

Var noga med att gå igenom dina ändringar innan du skickar in, så att du har ansökt om utbetalning för alla de skiften som du har tänkt att söka utbetalning för. Det går också att lämna uppgifter under "Övriga upplysningar", om det till exempel är problem med något skifte.

lerna för ekologisk produktion. Avgränsningar kan till exempel vara markerade med stängsel, plogfåror eller vara av annan tydlig markering.

Permanent upplag

Kom ihåg att rita bort permanenta upplag som är 0,01 hektar och större från dina skiften. I de fall du har områden som används till t.ex. förvaring eller olika typer av upplag under minst 2 odlingssäsonger behöver du ta bort det från din SAM-ansökan.

Tips! Där det finns nyare flygbilder kan du ha viss hjälp av dessa när du ritat i SAM.

FAKTA

Information om krisstödet

Under våren fick Jordbruksverket tillsammans med länsstyrelserna uppdrag av regeringen att utforma ett riktat ekonomiskt stöd till djurproduktion och växthusföretag.

Jordbruksverket kommer att informera så snart man vet hur stödet kommer att bli, när det är aktu-

ellt att söka och hur du söker. Ansökanperioden kommer högst sannolikt att bli under sommaren.

Håll dig uppdaterad på Jordbruksverkets webbplats jordbruksverket.se, sök på *krisstöd*.

Västi gård, Euste gård

– ett nutida Bullerbyn i Bertnäs

I byn Bertnäs i Piteå kommun sjuder det av liv. Vackert beläget vid norrbottenskusten och med spännande satsningar och samarbeten skapas unika nya företag, upplevelser och besöksmål. Norrbruk är på plats för att kika närmare på det nystartade Västi Gård och Euste Gård. Kvinnan som är spindeln i nätet för mycket av det som händer är Jenny Bucht. Under vårt besök hinner telefonen ringa några gånger, meddelanden plingar i telefonen och fåren bräker i fårhuset. Utmaningen är få tiden att räcka till, säger Jenny.

Text och foto: Åsa Jonsson och Anita Heikkilä-Sjöberg, Länsstyrelsen i Norrbottens län

Jenny är utbildad teknikagronom och jobbade under flera år vid Länsstyrelsen i Norrbotten med förprovningar, investeringsstöd och den regionala livsmedelsstrategin. Parallellt med förvärvsarbetet började Jenny även med lammuppfödning i mindre skala. När hon fick möjlighet att ta över verksamheten som arbetsmiljöansvarig på Markbygdens vindkraftspark öppnade sig också möjligheten att utöka den egna verksamheten Västi Gård. Därefter har hon hunnit med att vara med och öppna en restaurang i byn och även bygga och inreda en lägenhet som hyrs ut till turister och andra besökare.

Allting började dock med fåren. Från början hade Jenny får av rasen texel men i samband med att besättningen skulle

utökas gick hon över till sydafrikansk dorper som även det är en utpräglad kötttras. Dorpern har avlats för klimatmässigt hårda förhållanden i Sydafrika och klarar därför både hetta och extrem kyla. Köttet är mörkt och mildt och blir även marmorerat vid tidig ålder. Att det blev just kötttrasfår beror på det egna intresset, säger Jenny. Hon är inte särskilt intresserad av hantverk eller att föda upp avelsdjur – däremot av att producera bra mat. Nu har hon en besättning på cirka 40 tackor som lammar under december samt i mars och april.

I samband med att det nya fårhuset skulle byggas, beslöt man att även bygga en uthyrningslägenhet där gästerna nu kan sova med utsikt rakt ner bland fåren. Herdekammaren, som uthyr-

ningslägenheten heter, är en logisk följd av de erfarenheter hon samlat på sig, säger Jenny. Hon drivs av att förmedla ett lärande och en djupare förståelse för jordbruket och samtidigt erbjuda besökarna en upplevelse utöver det vanliga. – Kan man bo i en igloo så kan man också bo i en herdekammare, säger Jenny. På Västi gård finns nu möjligheten att koppla av och somna gott till att vila ögonen på djuren. I herdekammaren har Jenny också fått utlopp för sina talanger inom byggnation och inredning. Hon har gjort allt själv – från att rita byggnaden till att med noga utvalda kulörer, måla varenda fönsterbåge. Det gjorde att projektet tog sin tid, men under hösten 2021 kunde de äntligen köra i gång och sedan dess har de haft en bra beläggning och hyrt ut både under längre tidsperio-

Fåren är främst kötttras med Dorper och Texel som stomme.

Från Herdekammaren på Västi Gård ser du från sängen ned i fårhuset.

Restaurang Euste Gård där den gamla urinbrunnen blev vinkällare.

der och enstaka nätter. På gården finns också möjlighet att prova lokala aktiviteter beroende årstid. En skoter- eller skridskotur på vackra Bertnäs fjärden, med gott lokalt fika, har visat sig vara väldigt uppskattat. Jenny tar även emot skolklasser för studiebesök på gården och arrangerar lammsläpp på våren.

När pandemin slog till under 2020 togs ett nytt steg i verksamheten och tillsammans med Arne Berggren startades restaurangen – Euste gård. Restaurangen är inrymd i en gammal stenladugård på granngården Euste gård, som betyder gården i öster. Restaurangen rymmer knappt 40 sittande gäster. Under den korta tid som den varit i gång har Euste gård redan fått rykte om sig att erbjuda god mat och en upplevelse utöver det vanliga. Det började med att Arne kom tillbaka till föräldragården under pandemin. För att ha något att göra började han jobba med den gamla ladugården, som genom årens lopp fyllts med prylar av allehanda slag. När man skulle byta golvet över den gamla urinbrunnen kläcktes idén att göra en vinkällare av den, och på den vägen är det. Golvbytet ledde till en restaurang med unik miljö

och höga ambitioner. Här njuter man av atmosfären som också behållit sitt historiska utseende. Vitkalkade väggar och stengolv som smakfullt möblerats med stilrena bord och stolar i trä. Här serveras förstas mat av lokalproducerade råvaror och specialstyckade kött- och charkprodukter, främst från Jennys gård. Vid specifika tillfällen erbjuds också musik av olika genrer.

För den praktiska driften av restaurangen tog Arne kontakt med Jenny och nu är det hon som sköter inköp, bokningar, servering och disk. Restaurangen är öppen när det finns tid och möjlighet. Jenny och Arne pratar ihop sig och sedan läggs tider ut på restaurangens hemsida där man kan boka sitt besök. Svårigheten är att få tag på duktiga kockar, men Jenny hoppas att de på sikt kan få till en mer permanent lösning, för att kunna erbjuda sitt unika koncept med mer regelbundenhet. Målet är att locka fler turister och ett besök på Euste gård bjuder också på en fantastisk utsikt med trädgårdsgård och betande djur direkt i anslutning till restaurangen och med utsikt över Bertnäs fjärden. I byn drivs även ett Bed and breakfast,

”Torpet” och här samarbetas det också för att ge gäster möjlighet till aktiviteter och boende.

Visionen är att skapa ett modernt Bullerbyn där de olika företagen samarbetar för att locka till sig besökare och kunna erbjuda paketlösningar. Just nu är Jennys stora utmaning tiden och önskan om att utveckla sin marknadsföring. Nästa naturliga steg är att satsa heltid på Bertnäs med allt vad det kan innebära.

Köttet från får och lamm säljs från gården, i REKO-ring och till restaurang.

INFO

Västi gård: www.vastigard.se

Euste gård: www.eustegard.se

Torpet naturnära bed and Breakfast: www.pitea.se/Upplev/Bo

Mer än bara lokal mat

– en ny modell för upphandling!

För att skapa en relation med lokala producenter har Skellefteå kommun ställt lite ovanliga krav i upphandlingen till ett antal skolor och äldreboenden. Kraven på producenterna är att de, förutom att leverera produkter, ska ta emot studiebesök och att de ska vara aktiva på sociala medier.

Text: Lars Ericson, Länsstyrelsen i Västerbotten

Bakgrund

Skellefteå kommun har länge prioriterat närproducerade livsmedel i sina upphandlingar. Det innebär att man i första hand köper produkter från de fyra nordligaste länen och i andra hand svensksproducerat. Nu har man i en upphandling provat ett nytt grepp. I stället för att bara köpa produkter har målsättningen varit att koppla ihop kommunala kök med lantbruk i närheten.

– Tanken är att lantbrukarna ska dela sin vardag med eleverna på skolorna och boende på vård- och omsorgsboenden, säger Carolin Palomaa, verksamhets-

strateg på måltidsavdelningen i Skellefteå kommun. Det innebär också att det skapas en relation mellan de som arbetar i köken producenterna. För att uppnå detta ska producenterna ligga i närheten av de kök dit de levererar, så att det blir möjligt att göra besök på gården. De ska också vara aktiva på sociala medier och kravet är att de ska göra minst två inlägg per månad. Förutom det ska naturligtvis företagen vara godkända som livsmedelsproducenter och det kött som levereras ska vara slaktat på ett godkänt slakteri. Upphandlingen omfattar i första hand lammkött och nötkött, men i och med att man skrivit avtal med gården

finns möjlighet att också köpa och prova andra produkter som de producerar, till exempel grönsaker.

Hur hittar man producenter?

För att hitta producenter som kunde vara intresserade av den här upphandlingen samverkade kommunen med LRFs kommungrupp.

– Vi har haft en dialog med måltidsavdelningen vid kommunen under många år, säger Mikael Olofsson, Renbergsvattens lantbruk, och det här initiativet verkade mycket intressant. Det är viktigt för oss att de som äter våra produkter

Carolin Palomaa, verksamhetsstrateg på måltidsavdelningen.

också vet hur de produceras och det här är ett sätt att skapa en bra relation. Kommunen annonserade i Land lantbruk och ordnade också Teamsmöten för intresserade, där Carolin tillsammans med upphandlare i kommunen deltog. LRFs kommungrupp hjälpte också till med att hitta aktiva producenter i kommunen.

Vad vill man uppnå?

När det gäller de boende på vård- och omsorgsboendena och eleverna i skolorna är syftet att de ska få en kontakt med produktionen. För eleverna handlar det mycket om att lära mer om produktionen av livsmedel och hur det fungerar på ett lantbruk idag. Även för de boende på vård- och omsorgsboenden kan det naturligtvis ge kunskap om produktionen, men en annan dimension är att de får komma ut till en miljö som de känner igen. Det kan ge en stimulans att se och känna doften av djuren och allt som annat som hör till ett lantbruk. Även om många av dem kan ha haft närkontakt med produktionen, särskilt i yngre

dagar, har ju också mycket förändrats som också gör det intressant för dem att komma ut på ett modernt lantbruk.

Kockarna i köken ska ta vara på hela djuret och får då möjlighet att utveckla nya maträtter. Genom den direktkontakt som etableras mellan köken och producenterna kan också förståelsen mellan producent och konsument/förädlare bli bättre. Dialogen mellan köken och leverantörerna är central för att detta ska fungera. Här behöver man lära av varandra. Hur fungerar logistiken för köken och vilka ledtider kan det bli fråga om? Slaktköer kan ju innebära att leveransen försenas, så det fodras en gemensamplanering av leveranserna.

Hur gick det då?

I början på maj, när vi intervjuade Carolin och Mikael, hade spärrtiden för tilldelningsbesluten just passerat och avtalen skrivs under. Nio producenter har skrivit avtal som omfattar 13 kök inom kommunen. Det som öppnat vägen är att de flesta enheter nu lagar maten från

grunden på plats, i stället för att som tidigare vara mottagningskök. Carolin menar att den modellen inte blir dyrare för kommunen och att en vinst är att det blir lättare att ta vara på rester, så att man kan minska svinnet. Det innebär också fördelar för kockarna, de kan anpassa menyn efter vad just deras matgäster gillar att äta och det gör också att kockarna blir mer kreativa. Den nya upphandlingen gör det sistnämnda ännu tydligare, då det handlar om att hitta vägar att ta vara på hela djuret.

Nu börjar dialogen mellan köken och leverantörerna så att de kan komma överens om hur samverkan ska se ut, diskutera leveranstider, fundera över hur studiebesök och kontakter via sociala medier ska utformas med mera. Det blir spännande att se hur detta samarbete utvecklas och om det kan bli en modell för framtiden när det gäller lokal upphandling, som ger mervärde inte bara i form av lokala produkter till de offentliga köken.

Giftiga giganter – jätteloka och tromsöloka

På sommaren ser vi invasiva främmande arter nästan dagligen. Blomsterlupinens välkända färgglada spiror frodas längs vägarna och allt oftare dyker även superspridaren jättelokalupin upp. Två arter som inte fått lika mycket uppmärksamhet, men som behöver bekämpas, är jätteloka och tromsöloka. De kan torna upp sig flera meter över marken och växtsaften är så giftig att den, i kombination med solljus, kan ge svåra brännskador på huden.

Jätteloka kommer ursprungligen från Ryssland och Georgien, tromsöloka härstammar från Iran. Som så många andra växter togs de till Europa, och sedermera Sverige, i syfte att pryda trädgårdar och parker. De har därefter spridit sig ut i naturen och förvildats och idag förekommer de båda arterna över hela landet. De kan bilda stora och täta bestånd som omöjliggör för andra arter att växa där. Bekämpningen är tidskrävande och spridning bör stoppas så fort det går.

Jätteloka

Jätteloka kan bli upp till fem meter hög och bildar stora och täta bestånd. Den har oftast en rödfleckig stam som är 2–10 cm tjock med tydliga långsgående räfflor. Bladen är vanligtvis meterstora men kan bli upp till tre meter breda. Bladflikarna är långsmala och vasst spetsiga med dubbelsågade, spetsiga tänder.

Plantan tillväxer under två till fem år innan den blommar en gång och sedan dör. Den är därför beroende av fröproduktion för sin lokala överlevnad. Jätteloka blommar mellan juli och september. Blommorna är vita och sitter i mycket stora, platta till halvklotformigt välvda klasar, cirka 50 cm breda.

Tromsöloka

Tromsöloka kan bli upp till fyra meter hög och luktar anis. Stammens nedre del är oftast enhetligt rödlila och en planta kan ha upp till fem stammar. Håren på stammen är vita och står rakt ut. Bladen är parflikiga med breda spetsade lobber som är enkelsågade med trubbiga tänder

Till skillnad från jätteloka blommar tromsöloka flera gånger och sprider sig med både frön och rotskott. Även här är fröbanken långlivad och fröna kan vara livskraftiga i upp till åtta år. Blomflockarna är cirka 0,5 meter breda och blomställningen är tydligt välvd. Enbart mittenblomman sätter frukt.

Förväxlingsarter

Framför allt är förväxlingsrisken stor mellan jätteloka och tromsöloka men antalet stammar, färgen på stammarna, for-

men på bladflikarna och blomklasarnas form kan ge god hjälp i artbestämningen. De två arterna kan bilda hybrider men de rekommenderade metoderna fungerar oavsett och alla måste bekämpas.

För den oerfarne kan också jätteloka och tromsöloka förväxlas med inhemska flockblommiga och ganska höga arter som kvanne, strätta och björnloka. De två lokorna växer sig dock betydligt kraftfullare och har mycket grövre stammar och mycket större blad och blomställningar. De blir dessutom vanligen betydligt högre.

Vart hittar du jätteloka och tromsöloka?

Jätteloka och tromsöloka trivs bäst på öppen, näringsrik fuktigare mark. De förekommer ofta nära tätorter och gärna på nygrävd eller på annat sätt störd mark, längs vägar, järnvägar och dikeskanter, liksom i anslutning till soptippar, trädgårdar och parker.

Hur kan jätteloka och tromsöloka bekämpas

Jätteloka och tromsöloka har frön som kan överleva i jorden i cirka åtta år. För varje insats som görs kommer arbetsinsatsen att minska. Kan spridningen stoppas kommer bekämpningen att lyckas.

Rotkapning: Passar bäst för små bestånd eftersom den är mycket arbetskrävande. Rotkapningen skall göras minst 15 cm under jordytan, unga plantor grävs upp helt. Detta måste göras innan lokan går i blom och uppföljning sker några veckor senare. På grund av fröbanken måste man återkomma under minst åtta år och då gräva upp eventuella nya plantor som växer upp.

Slätter: Passar alla typer av bestånd. Plantorna slås/klipps ned med hjälp av lie, röjsåg, gräsklippare etc. För bäst resultat görs detta flera gånger per säsong och i minst åtta år. Gör det alltid före plantorna går i blom.

Jätteloka

Tromsöloka

Nedklippning av blomställningarna: Passar bäst för små bestånd eftersom det är relativt arbetskrävande. Blommorna skärs bort innan de har gått i frö och läggs i säckar för förbränning. På grund av fröbanken måste man återkomma under minst åtta år och då gräva upp eventuella nya plantor som växer upp.

Bete: Bete av får, getter, gris och nötboskap har visat mycket bra resultat.

Hantering av växtavfall

Om plantorna inte gått i blom kan växtavfall lämnas på marken för att torka. Om plantorna däremot börjat blomma ska växtavfall förslutas väl och slängas för förbränning. Är det en liten mängd växter kan det förpackas väl i dubbla påsar och läggas i hushållets sopkärl. För stora mängder behöver du höra med din kommun hur de tar emot växtmaterial vid återvinningsstationerna.

KOM IHÅG!

- » För all bekämpning av lokorna bör skyddskläder användas då växtsaften är frätande om huden exponeras för solljus.
- » Lämna eller släng aldrig främmande växter i komposten eller i naturen.
- » Rapportera om du ser en giftig loka! Anmäl på www.invasivaarter.nu.

FAKTA

Fastighetsägarens/-innehavarens ansvar

Jätteloka och tromsöloka finns med på EU:s lista över invasiva främmande arter och du är skyldig att ta bort dem om de växer på din fastighet. Detta gäller även hybrider mellan de två arterna.

Lagstiftningen säger att fastighetsägare/- innehavare har ett ansvar för invasiva främmande arter på den

egna fastigheten. Har en fastighetsägare eller -innehavare fått kännedom om att det på deras fastighet växer en art som finns på EU:s förteckning över invasiva främmande arter har denne alltså en skyldighet att bekämpa arten. Skyldigheten gäller i alla typer av miljöer, både odlad miljö som till exempel produktionsmark för skogsbruk, jordbruk och trädgårdar, men även orörd naturmiljö.

För mer information och rådgivning, kontakta:

Länsstyrelsen Västerbotten: Linda Backlund, tel: 010-225 44 16, e-post: linda.backlund@lansstyrelsen.se
Länsstyrelsen Norrbotten: Sara Byrsten, tel: 010-225 56 91, e-post: sara.byrsten@lansstyrelsen.se

Krisberedskap

Det inledande arbetet

Som högsta regionala totalförsvarsmyndighet i respektive län har länsstyrelserna ett övergripande regionalt samordningsansvar vid alla typer av större samhällsstörningar.

Både i Norrbotten och Västerbotten var man snabbt i gång med att börja analysera vilka konsekvenser Rysslands invasion av Ukraina skulle kunna få i respektive län. Genom samverkanskonferenser, länsstyrelseinterna analysgrupper och samverkan mellan länen skapades fort en bild hur vi skulle kunna påverkas.

En erfarenhet vi dragit från tidigare händelser, som till exempel bränderna 2018 och nu senast under pandemin, är att det lönar sig att ha ett brett anslag i det inledande krisarbetet. På Länsstyrelsen i Norrbotten samlades till exempel medarbetare med insyn i en mängd sektorer och områden som eventuellt skulle kunna påverkas av händelserna i Ukraina.

Nedan är några av dessa:

- Energiförsörjning
- Finansiella tjänster
- Miljö och ekonomiska värden
- Information och kommunikation
- Migration
- Sociala konsekvenser
- Transporter
- Livsmedel
- Skydd och säkerhet

Sammantaget, och med facit i hand, kan vi se att många av de saker som identifierades som möjliga också inträffade. En av de saker som förutspåddes var de höjda drivmedelspriserna. Detta har ju också slagit extra hårt mot oss i norra Sverige där avstånden är långa. Prisökningarna har varit extremt kostsamma för många av länens drivmedelsintensiva verksamheter.

Den fortsatta hanteringen

När den inledande analysen genomförts påbörjades en planering för hur vi skulle hantera händelsen rent operativt. Vid alla större samhällsstörningar vill Regeringskansliet och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) som regel få in veckovisa lägesbilder från länen, och så blev det även denna

gång. Mycket av dessa lägesbilder bygger på de underlag och lägesbilder som kommuner, Region och andra myndigheter i länet tagit fram.

För att samordna detta och för att hantera alla eventuella tillkommande uppgifter har länsstyrelserna upprättat särskilda interna organisationer. Liknande organisationer upprättades för hanteringen av coronapandemin.

Dessa arbetar till största del med att:

- Ta in lägesbilder från länets aktörer och sammanställa en regional lägesbild som sedan skickas in till Regeringskansliet och MSB.
- Tillsammans med länets aktörer ta fram gemensamma kommunikativa budskap.
- Hantera och samordna alla eventuella tillkommande uppdrag och uppgifter.

Ett exempel på ett sådant tillkommande uppdrag under denna händelse har varit att stödja Migrationsverket bland annat i samordningen av kommunernas omhändertagande av ukrainska flyktingar.

Länsstyrelsernas hantering av den påverkan som kriget i Ukraina har kommit att fortgå så länge kriget pågår, och så länge Regeringskansliet och MSB vill få in lägesbilder.

Länsstyrelserna har också upprättat ett gemensamt kansli för alla 21 länsstyrelser som samordnar arbetet och fungerar som länk mellan länen och centrala myndigheter.

Sök stöd för investeringar som minskar utsläpp av klimatpåverkande gaser!

Nästa ansökningstillfälle: 23 augusti - 8 september kl 16.30

Kontakta oss för mer information!

jenny.norden@lansstyrelsen.se
010-22 54 386
lansstyrelsen.se/vasterbotten

ida.wanhatalo@lansstyrelsen.se
010-22 55 413
lansstyrelsen.se/norrbotten

Länsstyrelsen
Norrbotten

Hämta ny kunskap i våra utvecklingsprojekt

Mat från bonden

Mat från bonden syftar till att skapa ökad försäljning och förädling av lokala livsmedel i Västerbotten. Häng med på våra seminarier om produktutveckling och försäljning, spännande studiebesök och matevent.

Kontakt: Carolin Vallgren, 070-333 56 31
carolin.vallgren@hushallningssallskapet.se

Vår mat

I Vår mat anordnas aktiviteter för att skapa ett större intresse för lokalproducerade livsmedel hos konsumenterna genom att inspirera, informera och initiera kontakt med primärproducenter och vidareförädlare.

Kontakt: Pelle Johansson, 070-244 51 98
pelle.johansson@hushallningssallskapet.se

Håll utkik för kommande aktiviteter och läs mer om projekten på hushallningssallskapet.se

greppa näringen

Kostnadsfri rådgivning som både lantbrukare och miljö tjänar på

Dags att greppa problemen med markavvattning i din växtodling. Med fokus på din ekonomi, miljö och regelverk erbjuder vi rådgivning inom modulerna:

- Översyn av dränering
- Underhåll av diken

Kontakta Hushållningssällskapet för mer info om vad vi kan göra för dig:

Benjamin Bollhöner 070-101 56 50
Marie Lundberg 070-644 52 12

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Hushållnings
sällskapet

Spara pengar och miljö med Greppa-rådgivning och Växas rådgivare!

Vi erbjuder dig som är med i Greppa Näringen rådgivning i Norrbotten modulerna;

- Grovfoderodling, 15 A
- Klimatkollen djurgård + uppföljning, 20B & 20D
- Växtnäringsbalans, 40B
- Foderstat mjölkkor, 41A
- Foderstat nöt och lamm, 41B
- Endagars utfodringskontroll mjölk/nöt, 41C
- Betsstrategi, 42A
- Stallmiljöundersökning, 30A
- Byggnadsplanering, 30C

Är du inte redan medlem i Greppa Näringen så hjälper vi dig!

Kontakta oss för mer information.

Matilda Lindensmed kan hjälpa dig med 20B & 20D

Telefon: 010-471 07 30, e-post: matilda.lindensmed@vxa.se

Evelina Viklund kan hjälpa dig med 15A, 20B, 20D, 40B, 41A, 41B, 41C & 42A

Telefon: 010-471 01 86, e-post: evelina.viklund@vxa.se

Jessica Stenvall kan hjälpa dig med 15A, 40B, 41A, 41B, 41C & 42A

Telefon: 010-471 08 12, e-post: jessica.stenvall@vxa.se

Anna Bergfors kan hjälpa dig med 15A, 40B, 41A, 41B, 41C, 42A

Telefon: 010-471 01 92, e-post: anna.bergfors@vxa.se

Ingrid Holmberg kan hjälpa dig med 15A, 42A

Telefon: 010-471 03 53, e-post: ingrid.holmberg@vxa.se

Martina Westlund kan hjälpa dig med 30A & 30C

Telefon: 010-471 05 84, e-post: martina.westlund@vxa.se

Karin Andersson kan hjälpa dig med 30A & 30C

Telefon: 010-471 01 57, e-post: karin.andersson@vxa.se

Åsa Andersson kan hjälpa dig med 30A & 30C

Telefon: 010-471 05 24, e-post: asa.andersson@vxa.se

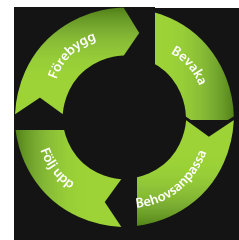
Agneta Hermansson kan hjälpa dig med 30A & 30C

Telefon: 010-471 09 35, e-post: agneta.hermansson@vxa.se

VÄXA
SVERIGE

greppa näringen

Fältvandringar med fokus på växtskydd och ogräs

Länsstyrelsen i samarbete med
Växtskyddscentralen bjuder in
till fältvandringar. Deltar gör Anders
Lindgren och Mattias Andersson från
Växtskyddscentralen.

Tid och plats:

12/7 9:30 - Röbäcksdalen, Umeå
18:30 - Ersmarksgården, Skellefteå

13/7 09:30 - Böle Potatis, Böle, Piteå
18:00 - Stora Mu, Svartbyn, Överkalix

För mer information, sök på fältvandring:
www.lansstyrelsen.se/vasterbotten

Länsstyrelsen
Västerbotten

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Länsstyrelsen
Norrbotten

NÄSTA NUMMER

Fladdermöss – nyttiga insektsjägare

Finns de här uppe och vad kan jag göra för att gynna dem?

Hej Hemby!

Projektet som hjälper hemvändare och andra att hitta hem i Tornedalen.

Skörda trädan 2022 – vad gäller?

Jordbruksverket meddelade tidigare i vår att trädan under 2022 kan användas för bete, skördas eller användas för odling. Då tillåts även användning av växtskyddsmedel på arealen.

OBSERVERA att detta inte gäller om du söker kompensationsstöd! Då ska du fortfarande uppfylla de villkor för trädan som gäller för detta stöd. Det innebär bland annat trädan inte kan användas till bete, skördas eller brytas förrän efter den 1 augusti.

På programmet

- Tema Lantbruket i ett förändrat klimat
- Maskindemon är tillbaka
- Demoodlingar och fältvandringar
- Utställare som visar maskiner, inomgårdsutrustning och mycket annat
- Gropen
- Mässfest på kvällen 24/8 med lokal pizzabuffé och musik på Pensionatet i Piteå!
- Och mycket mycket mer...

ÖJEBY LANTBRUKSMÄSSA

Äntligen Lantbruksmässa!

24-25 augusti - Öjebyn Agro Park

Läs mer på ojebylantbruksmassa.se

Länstyrelsen
Västerbotten

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Länstyrelsen
Norrbotten